

Kantelu eduskunnan oikeusasiamiehelle

ASIA: Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet v. 2.2 2018

KANTELU

Sosiaali- ja terveysministeriö (jälj. STM) on julkaissut 1.10.2018 valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen luovutusperusteet ohjeistuksen (sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 35/2018): <https://stm.fi/julkaisu?pubid=URN:ISBN:978-952-00-3989-9>

STM:n edellä mainitun julkaisun sisältävissä *Valtakunnallisessa lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet* -ohjeistuksissa (Versio 2.2, elokuu 2018) yksittäisten apuvälineiden kohdalla on kirjoitettu "ei luovuteta lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä". Nähdäkseni tämä ei jätä lainkaan yksilöllistä tarveharkintaa apuvälinepalveluissa ja johtaa helposti lainvastaisiin tulkintoihin apuvälineiden luovutusperusteista.

Vaikka ohjeistuksen Johdanto-osassa todetaan, ettei näillä luovutusperusteilla suljeta minkään CE-merkityn (93/42/ETY) apuvälineen luovuttamista, niin tosiasiallisesti kategorinen luovutuskielto johtaa kielteiseen hoitoratkaisuun. Tämä kohta vaikuttaa näennäisperustelulta, jota voi pitää yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettuna välillisenä syrjintänä vammaisuuteen perustuen. Lisäksi kaikissa apuvälineissä ei voida edellyttää CE – merkintää apuvälineen ominaisuutena kuten esim. yksilöllisesti valmistettu ortoosi tai opaskoira. Silläkään seikalla, että ohjeistusta päivitetään kaksi kertaa vuodessa ei ole merkitystä laillisuusvalvonnan kannalta, koska ohjeistus on sairaanhoitopiireissä jo käytössä.

Valtakunnallinen apuvälineohjeistus on ristiriidassa terveydenhuoltolain 29 §:n (1326/2010) ja STM:n asetuksen lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteista kanssa (1363/2011, 1 ja 2 §:t). Ohjeet ovat ristiriidassa myös YK:n vammaissopimuksen kuntoutusartiklan 26 kanssa. Yleissopimus painottaa sopijapuolten vastuuta apuvälineiden saatavuuden eikä niiden rajoittamisen suhteen. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on katsottu ohjeiden, jotka etukäteen kategorisesti sulkevat pois

Invalidiliitto ry / Invalidförbundet rf // Finnish association of people with physical disabilities
Mannerheimintie 107 / Mannerheimvägen 107, FIN-00280 Helsinki / Helsingfors, Finland
puh. / tel. +358 9 613191, faksi / telefax +358 9 146 1443, www.invalidiliitto.fi

tietyt apuvälineet, vamma- tai ikäryhmät, olevan lainvastaisia (EOAK/5392/2017, 17.12.2018 ja EOA 1803/4/00, 5.6.2003).

Tässä ohjeistuksessa määrättyjen apuvälineiden luovutusrajoitukset merkitsevät sitä, etteivät ihmiset saa tarvitsemiaan yksilöllisiä lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineitä. Asiakasta ei välttämättä kuulla riittävällä tavalla apuvälineprosessissa eikä hänellä ole oikeutta saada muutoksenhakuelpoista päätöstä, mitä voidaan pitää oikeussuojan puutteena terveydenhuoltolainsäädännössä. Liikkuminen ja osallistuminen sekä työssäkäynti vaikeutuvat, jos apuväline ei ole sopiva ja toimintakyky voi heikentyä, jos tarpeisiin sopimaton apuväline aiheuttaa makuuhaavoja tai muuten hankaumia. Invalidiliiton neuvontapalveluista on tullut tämänkaltaista tietoa. Siksi on oikeudellisesti vaikuttavaa, ettei apuvälineitä lakia alemmantasoisilla ohjeistuksilla etukäteen rajata pois terveydenhuollon palvelujärjestelmästä, vaan harkinta perustuu yksilölliseen tarpeeseen.

Ohjeistuksessa on seuraavaksi mainittujen kohtien lisäksi myös muita kohtia (ml. 09 12 33 Alusastiat, 09 27 09 Urinaarit ja virtsapullot, 12 18 03 Polkupyörät), joissa todetaan, ettei välinettä luovuteta lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Kantelussa on nostettu esiin vain joitain keskeisimpiä apuvälineitä eri tavoin toimintaesteisten henkilöiden arjessa suoriutumisen varmistamiseksi. Näiden asioiden kuntoon saattaminen ja oikaisu on vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden kannalta keskeistä.

Pyydän laillisuusvalvojaa kunnioittavasti selvittämään, vastaavatko edellä mainitun ohjeistuksen tarkemmat kirjaukset terveydenhuoltolainsäädäntöä vai aiheuttavatko ne oikeudellisia ongelmia asiakkaille käytännössä lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovuttamisessa?

Perustelut:

04 06 89 04 Painevaatteet liikkeen ja asennon fasilitointiin ja 04 08 painevaatteet kehon hallintaan ja oman kehon hahmottamiseen sekä 04 39 03 Peittohoitovälineet

Ohjeistuksen mukaan painevaatteita voidaan luovuttaa aistiyliherkille lapsille, mutta ohjeistus jättää ikään perustuen aikuiset ohjeistuksen soveltamisalan ulkopuolelle. 04 39 03 Peittohoitovälineitä ei luovuteta lainkaan lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineinä, vaikka aiempi käyttökokemus ja indikaatio painepaidan käytölle on todettu yksittäistapauksessa, niin mm. alueellisten ohjeiden on todettu rajoittavan niiden luovuttamisen EDS-potilaille. Ehlers-Danlos (EDS) oireyhtymää sairastavilla henkilöillä on ollut vaikeuksia käytännössä saada apuvälinepalveluista tarpeenmukaisia apuvälineitä esim. painepaitoja ehkäisemään nivelten yli liikkuvuuden aiheuttamia kiputiloja.

05 Apuvälineet taitojen harjoitteluun

Kokonainen luku rajaa puhetta ja kommunikaatiokeinoja sekä kognitiivisia taitoja tukevat harjoitusvälineet pois ml. 05 12 Kognitiivisten taitojen harjoitusvälineet apuvälineohjeistuksen soveltamisalan ulkopuolelle.

06 30 09 Silmäripset ja kulmakarvat

Ohjeistukseen on kirjattu kieltä luovuttaa silmäripsiä ja kulmakarvoja lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineinä. Ohjeistus ei tältäkin osin perustu lääketieteeseen, koska silmäripsien on mm. tarkoitus suojata silmää liialta valolta, roskilta, estää hien valuminen silmään.

09 54 Sukupuolielämän apuvälineet

Ohjeistuksen ensimmäinen lause kohdassa painottaa sukupuolielämän apuvälineiden hyötyjä vammaisille henkilöille, mutta tämän jälkeen on kirjoitettu luovutuskielto. Tämä kieltö ei perustu lääketieteeseen, vaan esimerkiksi selkäydinvammaisilla miehillä on todistettavasti heikentynyt toimintakyky saada lapsia. Tällöin esimerkiksi vibraattorille sukupuolielämän apuvälineenä selkäydinvammaiselle miehelle on lääketieteellisesti perusteltu luovutusperuste.

12 18 12 Potkupyörät ja potkulaudat, jalalla liikuteltavat

Ohjeistuksessa todetaan, ettei sähköisiä potkulautoja luovuteta lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineinä. Kuitenkin YK:n vammaissopimuksen artiklan 2 mukaan kaikille sopiva suunnittelu ei sulje pois yksittäisen vammairyhmän tarvitsemia apuvälineitä. Mikäli sähköinen potkulauta varmistaa vammaisen henkilön tarkoituksenmukaisen liikkumisen, tulisi se terveydenhuoltolainsäädännön perusteella luovuttaa.

12 18 06 02 Kolmipyörät jaloin poljettavat, kaksi pyörää edessä

Kohta on siten kirjoitettu, että tämä mahdollistaa tiettyjen vammairyhmien jäämisen soveltamisohjeiden ulkopuolelle mm. aistivammaiset ja hahmotushäiriöitä omaavat lapset, koska edellytetään itsenäistä apuvälineen käyttöä. STM:n lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineasetuksen luovutusperusteissa (1 §) itsenäisen suoriutumisen lisäksi hyväksytään, että apuväline tukee potilaan toimintakykyä.

12 23 Sähköpyörätuolit

Ohjeistuksen *sähkömopoa* koskeva seuraava luovutusrajoitus ei perustu oikeusharkintaan vaan tarkoituksenmukaisuusharkintaan ja on siksi poistettava: ”Sähkömopoa ei myöskään luovuteta itse autoa ajavalle henkilölle, jonka on mahdollista liikkua omalla autolla pidempi matka ja käyttää määränpäässä lyhyellä matkalla kevyempää liikkumisen apuvälinettä, esim. manuaalipyörätuolia.” Autolla liikkumisella ei pitäisi olla mitään asiayhteyttä ellei kyseiseen ajoneuvoon hankita jokin terveydenhuollon apuväline.

Laillisuusvalvojalta kysymme lisäksi, voidaanko todella edellyttää ohjeistuksen mukaisesti sähköpyörätuolin tai sähkömopon käyttämisessä liikennealueella ajokortin saantia vastaavaa näkökykyä, vaikka kyseessä on pääasiassa jalankulkua liikkumisessa tukeva apuväline?

12 39 01 Opaskoirat - Avustajakoirat

Ohjeistuksessa *avustajakoirat* on mainittu opaskoiria koskevassa kohdassa. Avustajakoirien osalta viitataan vallitsevaan sairaanhoitopiirien toimintakäytäntöihin, joiden mukaan avustajakoiraa ei luovuteta lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineenä. STM:n apuvälineasetuksen muistiossa, jonka on ollut tarkoitus ohjata asetuksen toimeenpanoa, todetaan, että ”asetuksen sanamuoto mahdollistaa avustajakoirien myöntämisen

lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä sairaanhoitopiirien toimintakäytännöissä.” Siten opaskoira rinnastetaan lainsäätäjän tahdon mukaisesti avustajakoiraan terveydenhuollon apuvälineenä. Yhdenvertaisuuslaki tuli voimaan 2015 ja lain 1 §:n mukaan julkisen vallan on edistettävä toimissaan yhdenvertaisuutta sekä ehkäistävä syrjintää. Näkövammaisten opaskoirankäyttäjät ja fyysisesti vammaiset avustajakoiraikäyttäjät eivät ole tällä hetkellä yhdenvertaisessa asemassa. Opaskoira luovutetaan lääkitinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä sairaanhoitopiirien toimintakäytännöissä, mutta ohjeistuksessa todetaan, ettei näin toimita avustajakoiran kohdalla. Ohjaako siten muistio (asetuksen esityö) riittävällä tavalla STM:n lääkitinnällisen kuntoutuksen apuvälineasetuksen toimeenpanoa?

KS. liitteenä STM:n lääkitinnällisen kuntoutuksen apuvälineasetuksen muistio 19.12.2011, s. 3. (alleviivaukset kantelijan).

18 12 10 Sängyt ja irrotettavat sängyn pohjat tai patja-alustat, sähkösäätöiset

Ohjeistuksessa todetaan, että *parisänkyjä* ei luovuteta lääkitinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä. Tämä asettaa parisuhteessa elävät vammaiset ihmiset eriarvoiseen asemaan suhteessa muulla tavalla eläviin ihmisiin nähden.

22 06 01 Sisäkorvaistutteen (implantit)

Ohjeistuksessa kuvataan sisäkorvaistute kommunikation välineenä, joka koostuu kahdesta osasta: leikkauksella korvan sisään asennettavasta osasta ja korvan ulkopuolella käytettävästä puheprosessorista. Ohjeistuksen mukaan sisäkorvaistutetta ei luovuteta lääkitinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Kyseinen sisäkorvaistutteen luovutusrajoitus syrjii kuulovammaisia henkilöitä ja on sitä paitsi huomattavan kallis väline n. 13.000 - 16.000 euroa/kpl Kuuloliiton erityisasiantuntija *Annina Lavikaiselta* saadun tiedon mukaan. Linjaus johtaa helposti perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaiset riittävät terveystalvetut kuulovammaisten sisäkorvaistutteen tarvitsevien henkilöiden ulottumattomiin. Apuväline on kuitenkin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 5 §:ssä säädetty maksuttomaksi.

Helsingissä 11.2.2019

Lisätietoja: lakimies Henrik Gustafsson, 0447650693, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi